

Hamit Bozarslan ile Söyleşi: Kürt Hareketini Tanımlayan Ana İdeoloji Batıcılık

RÖPORTAJ **ESRA ALMAS**

Dört aylık online bir yarı-akademik dergi olan Kürt Araştırmaları'nın ilk sayısı için kapınızı çaldık. Röportaj talebimizi kabul ettiğiniz için teşekkür ederek başlamak isterim.¹

Esra Almas: Yeni bir akademik dergi ile okur karşısına çıktığımız bu dönem dünyada ve Türkiye'de akademinin fakat özellikle sosyal bilimlerin tartışma konusu haline geldiği bir dönem. Bunun en güncel örneği de geçtiğimiz günlerde Japonya'da yaşandı. Japonya Eğitim Bakanı uygulamalı bilimler lehine sosyal bilimlere ayrılan kaynağın kısılmasını talep etti ülkedeki devlet üniversitelerinden. Japonya'ya benzer şekilde Rusya ve Türkiye'de de geçtiğimiz yıllarda benzer görüşler dile getirilmişti. Öte yandan Avrupa'da bu şekliyle bir tartışmaya rastlamasak da genel olarak sosyal bilimler alanında çalışan akademisyenlerin ve araştırmacıların kaynak bulmakta zorlandığını ve idari iş yükü altında ezildiklerini de biliyoruz. Siz bu gelişmeleri nasıl değerlendirirsiniz? Sosyal bilimlerin tedavülden kalkmasını önermeye varan bu tartışmaların ne kadarı doğa bilimlerinin modern bilim anlayışına egemen olmasıyla ve ne kadarı sosyal bilimlerin toplumsal ihtiyaçlara karşılık verememesi yahut toplumsal sorunlara yanıt üretememesiyle ilgili?

---

1 Hamit Bozarslan ile bu söyleşiyi kurdarastirmalar.com adına Esra Elmas gerçekleştirmiştir.

Hamit Bozarlan: Her şeyden önce bu teşebbüs için sizi kutluyor, derginize başarılar ve uzun ömürler diliyorum.

Büyük bir rastlantı diyelim, bu Ağustos ayını, meslekdaşlarım Vincent Duclert ve Marie Ladier-Foulani ile birlikte geçici başlığı "*Tehlikedeki Sosyal Bilimler, Geleceğin Sosyal Bilimleri*" olan kitabı yazmakla geçirdik. Kitapta, hem 20. yüzyılda, hem de 2010'ların dünyasında sosyal bilimlere karşı başlatılan kampanyaların nedenlerini anlamaya çalışmaktayız. Sosyal bilimlere yapılan saldırılar, aynı zamanda toplumların aklı melekelerinin imha edilmesi, toplumların geçmişlerini eleştirel yaklaşımlardan yola çıkarak okumalarının, yaşadıkları anı geçmişin dayattığı prangalardan değil de kendi dinamiklerinden yola çıkarak algılamalarının, geleceği ise önceden belirlenmeyen çoğul perspektiflerden yola çıkarak tahayyül edebilmelerinin yasaklanması anlamına gelmekte. Sosyal bilimlerin temelinde "*mutlak gerçekler*" değil, kuşku, ihtilaflı yorumlamalar, sorgulama, iktidarı ve iktidar ilişkilerini, toplumu ve toplumsal ilişkileri eleştirebilme kapasitesi bulunmakta. Bu kapasite aynı zamanda demokratik bir toplumun olmazsa olmaz koşulunu da oluşturmaktadır.

Sosyal bilimlere karşı başlatılan saldırıların ikinci nedeni ise "*millet*"in salt öznel temelde tanımlanması ve evrenselin bu özneli "*yabancılaştırıcı*" ve "*yozaştırıcı*" bir tehdit olarak algılanması. Çin, Hint, Rus, İran, Türkiye... İktidar erklerinin bu "*evrensel*"e karşı "*yerli ve milli*" "*sosyal bilimler*" geliştirmeye çalıştığını görmekteyiz. Bu genel olarak kültür için de geçerli, "*milli kültür*" milletin "*ontolojik saflığı*"nı koruyan bir alan olarak değerlendirilmekte. Oysa ki kültürün temelinde "*itaat*", dış tehditlere karşı "*ontolojik kalkan*" oluşturma, "*milli değerlerin korunması*" gibi hamleler değil de yarılma, kendini sorgulama, melankoli, daimi bir tatminsizlik hali bulunmakta. Hamaney ve Erdoğan sürekli olarak bütün sahalarda büyük başarılar kazandıklarını, ama bir "*harp meydanı*" olan kültür sahasında "*dış işgalle baş edemediklerini*" dile getiremekte. Bu "*savaş*"taki yenilgilerini açıklayan temel neden, kültürü öldürmeden kültürel faaliyeti bir "*meydan muharabesi*"ne dönüştürebilmenin imkansız olması. Kültür, öznelin kendi iç yarılmalarından yola çıkarak evrenselleşebildiği ölçüde kültür olabilmektedir. "*Milletin yüceliğini*" ve "*düşmanın kahredilmesini*" ele alan bir roman ya da bir seri milliyetçi sloganın estetize edilmiş bir versiyonundan başka bir şey üretmez.

Bu, sosyal bilimler ve aslında büyük bir tehdit altında bulunan "*pozitif*" bilimler ve tıp için de geçerli. "*Yerli ve milli*" bilimler, olsa olsa, Nuh Peygamber'in oğluna "*cep telefonu*" sayesinde ulaştığını, Ganeş ameliyatını gerçekleştiren Hintlilerin "*organ nakli*" tekniğine sahip olduğunu, İsa'nın Hindistan'da öğrendiği Yoga teknikleri sayesinde hakikate ulaşabildiğini, bu nedenle de İslam'ın ya da Hinduizmin Batı medeniyetine üstün geldiğini iddia edebilir. Bu mealde orijinal bir örnek olarak da Türkiye'de de epeyce itibar edilen "*nasyonal-bolşevizm*"in teorisini Aleksander Dugin'i verebiliriz. Profesör lakabına sahip olan Dugin,

1990'ların başında Nazilerin "eski bilgelerin" öğretilerinden yola çıkarak nükleer silah teknolojisini geliştirdiklerini dile getirebilmekteydi.

Kitabımıza geri dönersek, seçtiğimiz alt başlık: "Geleceğin Sosyal Bilimleri": sosyal bilimlerin gelecekte eleştirel bir rol oynamaları, yeni bir toplumsal dinamizmin oluşmasıyla mümkün olabilir. Bu bilimlerin kendilerini yenileyebildikleri dönemler, aynı zamanda edebiyat, sanat ve felsefede önemli kırılmaların yaşandığı dönemlerdir. Bu nedenle de Doğu Avrupa'da ve Türkiye, Rusya, Çin, Hindistan, İran ya da Brezilya gibi ülkelerde, sosyal bilimlerin ötesinde, kendi başına bir direniş sahası oluşturan entellektüel ve kültürel yaratıcılığın savunulması gerekmektedir.

Türkiye'de ise son dönemi akademisyenlere yönelik işten çıkarmalar, açılan davalar, yurt dışına çıkış yasakları ve tutuklamalarla geçiyoruz. Bunun ne kadarı, iktidarlar değişse de devletin "tehdit" addettiği konularda değişmeyen refleksiyle ve ne kadarı Kürt meselenin özgül ağırlığıyla ilgili?

Kürt sorununun Türkiye'nin en önemli sorunu olduğu kesin. Bu sorunu ele almadan ne AKP ve MHP'den, Ergenekon muhitlerinden, Susurluk ağlarından ve ulusalcı nasyonal-sosyalizmden oluşan iktidar bloğunu, ne de Erdoğanizmin Türkiye'yi uçurumun eşiğine getirmiş olan Suriye stratejisini anlayabilmek mümkün olabilir. Ama akademi söz konusu olduğunda biraz daha çetrefil bir durumla karşı karşıyayız. Son zamanlarda neredeyse karşılaştırmalı diyebileceğim Erdoğan-Ahmedinejad/Hamney ve Putin okumalarında bulundum. Her üçü de milletlerinin dünyaya hâkim olmayı öngören "tarihsel" bir misyona sahip olduğunu (meşhur "Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi"), ama bu misyonun dış düşmanların saldırısı ve iç ihanetler nedeniyle akim kaldığını düşünmekte. İçteki "hiyanet" in tek aktörü olmazsa da "baş aktörü", millete yabancılaşan ve misyonu milleti kendi "öz"üne yabancılaştırmak olan Batılılaşmış elitler. Bu nedenle de her üç rejim de kendilerini milletlerinin ontolojik saflığını ve buradan yola çıkarak tarihsel misyonu için gerekli olan gücü yeniden ihya eden "restorasyon rejimleri" olarak tanımlamaktalar. Her üç sistemde de "lider", milletin geçmişini ve geleceğini temsil eden organik ve metafizik bir "kurum" olarak algılanmaktadır. Bu çerçeveden baktığımızda, 20. Yüzyılın başındaki Ermeniler gibi Kürtler de daha çok "iç düşman" kategorisinde yer almakta, ama Sünni ve Türk oldukları halde "millet" in geçmişini sorgulayan, bugününü eleştiren ve geleceğini özneler arasında eşitliği mümkün kılan evrensellikten yola çıkarak kurmak isteyen entellektüeller, hain olarak değerlendirilmekte ve ciddi bir saldırıya maruz kalabilmektedirler.

Sizinle bu röportajı yaptığımız sırada Diyarbakır, Van ve Mardin'de seçilmiş yerel yöneticiler görevden alındı ve yerlerine kayyumlar atandı. Uygulamanın

hukuk dışılığı ortada. Atamalar Kürtlere siyaset alanını kapatırken aynı zamanda iktidarın siyasi meşruiyeti açısından da son derece sorunlu bir durum yaratıyor. Hukuken ve siyasi meşruiyet açısından son derece sorunlu olmasına rağmen bölgedeki yerel yönetimlere defaaten kayyum ataması yapılmasını nasıl açıklarsınız?

HDP'nin kazandığı belediyelere kayyum atanması kesinlikle bir sürpriz değil. Kürt hareketinin yasal temelde kendi öz kurumlarını kurması şart, ama bir bilinç, bir tarih okuması ve gelecek tahayyülü, bir özneleşme süreci, nesillerarası aktarım ve direnç olarak Kürt hareketi belediyelerin dışında da var olabilen bir hareket. 1990'ların ve 2015-2019 döneminin dersleri, böyle bir hareketin baskı ve şiddetle ortadan kaldırılamayacağını göstermekte. Hem Türkiye'de, hem Orta Doğu'da hem de diasporada Kürtlerin ağırlıklı bir kısmı, kayyum atamalarını Kürtlüğün varlığını tehdit edemeyen, ama Erdoğan iktidarının meşruiyetini sorgulayan bir icraat olarak algılamakta.

Kayyumlardan çok daha hazin ve gelecek için tehdit oluşturan olgu, Türkiye düzeyinde gözlemlenen ve "ana muhalefet" partisinin son tahlilde İttihadçı-Kemalist gelenekten uzaklaşmadığını gösteren suskunluk ya da çok alt düzeyde dile getirilen dayanışma. Bugün Kürt hareketine sahip çıkamayan bir CHP'nin yarın kendisini de kurtarmaktan aciz kalacağını düşünmek için bir kâhin olmaya gerek yok.

Dergimizin ilk sayısının konusunu "Kürdistan'da İdeoloji" meselesine ayırdık. Öncelikle genel bir soru sormak isterim, Türkiye'de siyasal alan nasıl bir ideolojiler haritası sunuyor bize?

1908'den bugüne geçen 110 yıllık döneme baktığımızda, inancın inançsızlığa, bir dinin diğer bir dine, bir mezhebin diğer bir mezhebe, bir "unsur"un diğer bir "unsur"a, bir "cinsiyet"in diğer bir "cinsiyet"e üstün olmadığını kabul etmeyen iktidarların, son tahlilde Abdülhamid'e, hatta Tanzimat'a kadar uzanan "hikmet-i hükümet"e sarıldıklarını, kısa süren bir açılım döneminde sonra da bu "hikmet"i çok daha radikalştirdiklerini görmekteyiz. Abdülhamid'i deviren, ama kendisine onun bıraktığı miras dışında bir varlık sebebi oluşturamayan İttihad ve Terakki, ve Kemalizmi (daha doğrusu post-Kemalizmi) alteden ama, son tahlilde meşruiyetini Teşkilat-ı Mahsusa'nın ve Susurluk'un mirasında arayan AKP, bu dönüşümün en önemli örneklerini oluşturmaktadırlar. "Hikmet-i hükümet'in radikalştirilmesinin, aynı zamanda, iktidarın varlığı için de zorunlu olan rasyonalitenin imha edilmesini, Mannheim'in tabiriyle, geleceğin, "fırsatların ve irade"nin tanrısı olan Kairos'un, müesses zamanın tanrısı olan Kronos'tan intikam alacağı bir dönem olarak algılanmasını da kaçınılmaz kılmaktadır. Bu nedenledir ki, 1910'ların İttihadçılığı gibi, 2010'ların Erdoğanizmi de serseri bir mayına dönüşmüş bulunmaktadır.

Burada söz konusu olan bir ideolojiden çok, David Fincher'in Fitzgerald'ın romanından yola çıkarak sahneye koyduğu ve ana teması saatlerin geriye döndürülmesi olan *Benjamin Button'un Garip Hikayesi*'dir. Erdoğan'ın Türkiye'sinde saatin geriye alınmasının amacı, 2023'te Lozan'ın ve Cumhuriyet'in kuruluşunun bir "yarım zafer" havasıyla, 2053'te "tarihsel misyonun imparatorlaşması" anlamına gelen İstanbul'un alınmasının bir fetih ruhuyla, 2071'te ise, bu misyonun başladığı an olan Malazgirt zaferinin yeni bir küresel hâkimiyet sarhoşluğuyla kutlanılmasını sağlamaktır. "Restorasyon", aynı zamanda "millet" in bu süreç içinde kendi "öz değerlerine" yeniden kavuşturulmasını zorunlu kılmaktadır.

Hem Türkiye'de ve aslında dünyada da çoğu zaman siyasi ideolojileri birbirine taban tabana zıt siyasi hareketlerin belli başlı konularda benzer bir zihniyeti paylaştıklarını da görüyoruz. Bunu nasıl açıklamak gerekir?

İdeolojilerin her zaman belirleyici olmadığını söyleyebiliriz. İktidarı ele geçiren her hangi bir güç "hikmet-i hükümet" sahiplenebilmekte, ama bu süreçte kendisi de değişip bir "güvenlik rejimi"ne dönüşebilmektedir. Bu süreç aynı zamanda, Türkiye'de olduğu gibi kendi aralarında kanlı-bıçaklı olan aktörlerin ortak bir hegemonik blok oluşturmalarına ve iktidarlaşmanın mümkün kıldığı ekonomik ve sembolik rant dağıtımında pay almalarına da imkan sağlamaktadır.

Zamanı ve mekânı "tür"den ve "türlerarası savaş"tan yola çıkarak okuyan Sosyal Darwinizm gibi ideolojiler ise bir çok aktörün sahiplenebileceği ideolojiler olarak ortaya çıkmaktadırlar. 1910'larda, Sosyal Darwinizm sadece İttihadçılığın ideolojisi değildi. Şehbenderzade gibi bir İslamcı da Sosyal Darwinizmi benimseyebilmekteydi. Şehbenderzade'ye göre, bu doktrin, Avrupa milletlerinin bir ölüm-kalım savaşına girmesini ve İslam'ın bundan faydalanarak yükselmesini ve zafere ulaşmasını kaçınılmaz kılacaktı. Günümüzde *Yeni Şafak* yazarları da, Putin'in "kırmızı-kahverengi" teorisyenleri de aynı beklentiyi dile getirmekte.

Kürtler Türkiye'de, özellikle de Kürt olmayan sıradan insanın gözünde, siyaseten yahut ideolojik olarak tek bir kampın üyesi yahut üyesi olmaya adaymış gibi görülüyor. Kürtler ideolojik olarak homojen bir entite değil elbette. Siz Kürtler arasında ayrışan ve uzlaşan ideolojik eğilimleri nasıl tarif edersiniz? Bunun nedenleri nelerdir?

1943'te, Hannah Arendt size hangi sıfatla saldırılıyorsa, kendinizi ancak o sıfatla savunabilirsiniz demektedir. Bu sadece soykırım kurbanı Yahudiler için değil, bütün kategoriler için de geçerli. Bir kadın kendisine yapılan saldırılara karşı Marxist, queerist ya da ekolojik bir feminist olarak direnebilir, ama kadın kimliğinden feragat edip salt Marxist, queerist, ekolojik olarak direnemez. Bu olgu

Kürt hareketinin gelişimini de belirlemekte. 20. Yüzyıl boyunca Kürt kimliğiyle olarak ortaya çıkan aktörlerin değişik ideolojilere sahip olduklarını, ama son tahlilde varlık nedenlerini Kürtlükte bulduklarını görmekteyiz.

İç kırılmalara ve farklılaşmalara gelince: 1920'lerde "Türklerin yere attığı İslam bayrağına" Kürtlük adına sahiplenmeyi hedefleyen Şeyh Said olgusu var, aynı şekilde, aşiretsel ya da aşiretler-üstü bir milliyetçilikle belirlenen Berzenci ve Simko örnekleri var, ama 1920'lerden 1940'ların ortasına kadar, Kürt hareketini tanımlayan ana ideoloji "Baticılık". Şeyh Said'in katibi Fehmi-ye Bilal bile ateist olduğunu gizlemeyen bir şahıs, Berzenci'nin entelektüel eliti de Batılılaşmış bir elit.

Mahabad Cumhuriyeti'nden sonra Kürt hareketinin giderek sola yaklaşmakta olduğunu, Mustafa Barzani gibi muhafazakâr olarak nitelenebilecek bir liderin de bu olguyu kabullenmek durumunda kaldığını görmekteyiz. Bu gelişmeyi hem 1960'ların ve 1970'lerin siyasi-kültürel iklimini belirleyen ve solu dünyanın birleştirici sentaksına dönüştüren "Üç-Kıtallık"la, hem de sınıf ilişkileriyle açıklayabiliriz. Muhafazakârlığın hâkim bir ideoloji haline gelmesi için kendisini güvence altına alabilen, kültürel olarak besleyen ve meşrulaştıran ve aynı zamanda da Kürtlük temelinde belirlenmiş bir iktidara ihtiyacı bulunmaktaydı. Kürtlüğün her türlü özerk örgütlenmesini bir tehdit olarak gören Irak generallerinin ve daha sonra da Baas'ın buna göz yummaları mümkün değildi.

İki yıl önce yayınlanan bir makalede ideolojik angajmanların aynı zamanda "*kendi zamanında yer alabilmek*" anlamına geldiğini önermişim². Clifford Geertz ve Maxime Rodinson'un da dile getirdikleri gibi, "Marxizm-Leninizm" dünyanın "*lanetlileri*"nin ideolojik arayışına, evrenselden yola çıkarak kendi öznel mücadelerine anlam verme taleplerine cevap vermişti. "Marxizm-Leninizm" Kürtler gibi ezilen halklara, hem kendi geleceklerini belirleme, hem de "kendilerini "ezen milletler" in "ezilen sınıfları"yla bir kardeşleşme imkanını sağlamaktaydı. Bu nedenle Kürt hareketi 1980'lerde Filistin hareketiyle birlikte Orta Doğu'da sola bağlı kalan en önemli hareket olarak ortaya çıktı. Kürtler arasında günümüzde de İslamcılığın zayıf olmasını, İslamcı partilerin Irak Kürdistan seçimlerinde %15'i, HÜDA-PAR'ın da Türkiye'de %0.5'i aşamamasını bu mirasla açıklayabiliriz.

Tabii, 2000'lerin koşulları çok daha değişik, bununla birlikte günümüzdeki Kürt hareketinin de kendi "*ideolojik zamanında*" yaşadığını söyleyebiliriz. Bu "*zamanda yaşama*" aynı zamanda ciddi bir iç kırılmayı da beraberinde getirmekte: "Neo-liberalizm", Irak Kürdistanı'nın adı konulmamış ideolojisi; PKK ve ona yakın çevrelerin savunduğu "radikal demokrasi" ise, neo-liberalizme radikal bir alternatif olarak ortaya çıkmakta. Ama her ikisini de belirleyen her şeyden önce "Kürtlük" olgusu.

2 "Being in Time": Kurdish Movement and Quests of Universal", in Gareth Stanfield, & Mohamed Shareef (dir.), *The Kurdish Question Revisited*, Londres, Hurst, 2017, s. 65-71.

Kürt siyasi hareketlerinin ideolojik repertuarıyla Türkiye'deki siyaset alanının ideolojik yapısı arasında nasıl bir ilişki var?

1960'larda ve 1970'lerde ortak bir zeminden bahsedebilmek mümkündür. Bu dönemlerde Türkiye'deki sağ partiler Kürdistan'da "müşterileştirilmiş" bir sosyal taban yaratabilmişlerdi. Aynı zamanda, Türk milliyetçiliğini terk etmezse de, CHP, sosyal-demokrat olarak tanıttığı söylemleriyle Kürt siyasetçileri ve seçmeni nezdinde önemli bir nüfuza sahip olabilmekteydi. Son olarak da, 1970'deki kopuşlara rağmen Kürt ve Türk solları arasında ortak bir dil ve organik ilişkiler bulunmaktaydı. Bir nesil olarak "78'liler" in ve plebiyen aktörlerin sahneye çıkması, her iki sahada da eşzamanlı bir fragmantasyon sürecini tetiklemekteydi.

Bu tablo 1977 mahalli seçimlerinde sonra değişmeye başladı. 1990'lara ve 2000'lere gelince, Kürdistan'da ve giderek Batı'daki Kürt topluluğu içinde Kürtlüğü dıştalan bir siyasetin mümkün olmadığını görmekteyiz. HDP'nin bütün baskılara rağmen %10 çitasını aşabilmesi bunu açıkça göstermekte. Sorun, "Türk siyaseti"nde Kürtlük olgusunu açıkça kabul eden ve ulusalcılıktan, "beka" söyleminden uzaklaşan demokratik bir alternatifin oluşmaması.

Kürtlerin siyasi tarihi içinde Öcalan ve PKK nasıl bir konuma sahip? İlk ortaya çıktığı dönemde ideolojik olarak Kürtlerin çok da tanıdık olmadığı bir siyasi söylemi vardı Öcalan'ın ve dolayısıyla PKK'nin. 80'lerden bu yana örgüt ideolojisinde değişimler yaşandı, bir yandan ona dair algı da değişti. Mevcut durumu nasıl tarif edersiniz?

Geçmişteki bazı yazılarımda da önerdiğim gibi, PKK, hem Orta Doğu, Asya, Afrika ve Latin Amerika'da solun hakim olduğu bir zamanın ürünü, hem de sol söylemi Fanoncu bir yaklaşımla radikalleştiren bir hareket. Bu radikalleşme, şiddetin, sadece yeni bir milli/toplumsal oluşumun "ebe"si olarak değil, aynı zamanda yeni bir bireyin oluşmasının koşulu olarak da değerlendirilmesi anlamına gelmekteydi. PKK'nin doğuş aşamasında Kürt solunda şu ya da bu hüviyetle sahnede bulunan onlarca örgüt ya da enformel grup vardı, ama PKK, Kürtlerin sadece ezilen bir millet olmadığını, Kürt bireyinin de yozlaştığını, bu nedenle de millet adına başvurulacak şiddetin "köle toplumu" ve "köle birey"e karşı kullanılan şiddete dönüştürülmesinin de kaçınılmaz olduğunu dile getirmekteydi. Hâkim kutsalı, var olan ve ataerkillik gibi içselleştirilmiş değerleri hedef alan bu başkaldırı, doğal olarak, "önderlik", "PKK'lileşme", Kawa efsanesi, şehitler kültürü gibi temalardan yola çıkarak kendi "kutsal"ını da üretecekti. Yeni birey, Nietzsche'in tabiriyle toplumsal bir zorunluluk olarak algılanan "dava"yı kişisel bir sorumluluk olarak üstelenecek ve fedakarlık boyutuna taşıyacaktı. Bu fedakarlık aynı zamanda Kürtlüğün "öznel" bir grup olarak "evrensellik" adına kabul ettiği bir fedakarlıktı. Doğuş aşamasında PKK'nin hedefi sadece bağımsız sosyalist bir

Kürdistan'ın kurulması değil, aynı zamanda Kürdistan'ın sosyalist Orta Doğu projesinin başlangıç halkasına dönüştürülmesiydi. *Fanonizmin kendisini de radikalleştirilen* bu yaklaşım ele alınmadan PKK'nin 1980 darbesinden güçlenerek çıkmasını da anlayabilmek mümkün değildir.

Bu çerçeveden bakıldığında, PKK'nin 2000'li yıllarda "*radikal demokrasi*" projesi hem bir kırılma, hem de Öcalan'ın 1990'ların başında eleştirmeye başladığı "*Leninizm*"i, sola ve kuruluş projesine ihanet etmeden terk etme olarak değerlendirilebilir. PKK'nin *anarko-Marxizm* olarak tanımlanabilecek ikinci projesi, merkez sol ve sağ partilerin çöküşüne tanık olan 2000'li yılların entellektüel iklimine oldukça uygun. Bu yıllarda, örneğin Fransa'da radikal solla en yakın bir ilişkileri olmayan ve her ikisi de sahalarında birer referans olarak kabul edilen tarihçi-filozof Pierre Rosanvallon ve anayasa hukukçusu Dominique Rousseau, temsili demokrasinin radikal katılımcı bir demokrasiyle aşılması gerektiğini dile getirmekteydi. Onlara göre, Fransız devriminin mirası olan organik toplum tahayyülünün, sistemin dışladığı katmanların (kadınlar, azınlıklar...) mücadeleleriyle aşılması, tıkanmış parlamenter sisteme karşı toplumun her alanda siyaset üreten dinamik, çoğul, ihtilafli bir hareketlilik kazanması gerekmekteydi. Bu tartışmalar önümüzdeki dönemde büyük bir ihtimalle yoğunlaşacak.

Bu yeni yaklaşımlarda ortaya çıkan –ve Rojava tecrübesinin pratikte çözmesi gereken- sorunlardan birisi, demokrasinin sadece katılımı sağlayan bir konsensüs olarak algılanmaması, aynı zamanda, iç ihtilafları mümkün kılan, toplumu çoğulluğundan, iç yarılmalarından, muhtelif beklentilerinden yola çıkarak güçlendiren ve aktörleştiren dissensüse de önemli bir yer bırakılması. Tabii, Rojava'nın şu andaki en önemli gündemi ayakta kalabilmek. Fakat teorik tartışmalarda, konsensüse sahip olmayan bir toplumun omurgasız ve çerçevesiz bir bünyeye dönüşeceğini, dissensüse imkân sağlamayan bir sistemin ise son tahlilde bürokrasinin ya da bir oligarşinin hâkim olacağı bir diktatörlüğe yol açacağını hatırlamamız gerekli.

İlk çıktığı döneme kıyasla bugün Öcalan'ın ve PKK'nin Türkiye'de ve Orta Doğu'da daha güçlü bir siyasi etkiye sahip olduğu görülüyor. Bunun nedenlerini nasıl açıklarsınız?

Bunun nedenlerinin başında, Kürt sorunun dünya çapında bir görünürlük ve büyük bir meşruiyet kazanması geliyor. 1980'ler Kürt tarihinin en karanlık dönemiydi; Kürtlerin bir grup olarak hayatta kalıp kalmayacağı bile bilinmiyordu. Bu yıllarda üç büyük Batı dilinde Kürtler üzerine yayınlanmış kitapların sayısı 25 ya da 30'u bulmuyordu. Bugün sadece İngilizce dilinde Kürtler üzerine ayda üç-dört kitap yayınlanmakta. Öcalan'ın hapisnede bir efsane haline gelmesi, diasporada önemli bir Kürt elitinin oluşması, 2010'ların IŞİD'e karşı mücadelelerle belirlenen ve kadınların önemli bir görünürlük kazandığı tecrübeler... PKK'yi güçlendiren

sembolik kaynaklar olarak değerlendirilmeli. PKK'nin Öcalan siması ve Rojava direnişi sayesinde aynı zamanda Kürdistan'ın diğer bölgelerinde de önemli bir nüfuza sahip olduğunu görmekteyiz. Örneğin, Irak Kürdistanı'nda PKK yanlısı parti seçimlerde pek bir varlık göstermemekte, ama, Öcalan gençler arasında bir kahraman olarak değerlendirilmekte.

Bu bağlamda ele alınması gereken diğer bir faktör de Arap sosyalizminin çökmüş olması. 1978'de yayınlanan bir kitabında, Michael Hudson, sosyalizme dayanmayan Arap rejimlerinin gelecekte ciddi bir meşruiyet krizi ile karşı karşıya kalacağını yazmaktaydı. Tarih, bunun tersine tanık oldu: Mısır'daki Arap sosyalizmi yerini bir kleptokrasiye bıraktı, Irak ve Suriye Arap sosyalizmleri toplumlarını imha eden diktatörlüklere dönüştüler. Abdullah Azzam'ın karizması ve örgütsel mahareti sayesinde içten İslamcılaşan ve Arap rejimlerince terk edilen Filistin hareketi ise artık bir söylem üretmek bir yana, bir ses bile çıkaramayan bir bürokrasiye dönüştü. Bu çöküş sürecinde Kürtlerin, her şeye rağmen, Baas'a, Humeynizme, Türkiye'ye ve İŞİD'e rağmen ayakta kalabilmeleri, hem PKK'ye hem de Öcalan'a önemli bir görünürlük kazandırdı.

Öcalan'ın PKK'den ve Kürt siyasi alanında savunulan ideolojilerden bağımsız ve bunların ötesine geçen bir özgül ağırlığı olduğu görülüyor, hem Türkiye'de hem de Kürtlerin yaşadığı diğer coğrafyalarda. Öcalan ne bunlardan ayrı düşünülebilen ne de bunlara sığdırılabilen bir aktör. Bugün Öcalan ve PKK'nin aynı ideolojik evrenin parçası olduğunu söyleyebilir miyiz?

Bu sorunun cevabı Kürtlerin bölünmüş bir halk olmasında yatmakta. Kürt hareketlerinin, varlık sebeplerini oluşturan Kürtlüğü ve aynı zamanda da tarihin dayattığı ve Abbas Vali'nin "*fragmante kimlikler*" olarak tanımladığı aidiyetleri terk etmeden ortak bir coğrafyada ve bireysel olarak her dört ülkede var olmaları kaçınılmaz. Örneğin, Irak'ta bir Kürt bölgesinin oluşması, hem bir Kürdistanileşme sürecinin, hem de yeniden bir Iraklılaşma sürecinin eşzamanlı olarak yaşanmasını kaçınılmaz kılmakta. Bu Rojava için de geçerli: 2010'ların Rojavası hem tümüyle Kürdistanî, hem de tümüyle Suriyeli. PJAK ya da PYD'yi, PKK'den ayrı olarak ele alabilmemiz mümkün değil, ama, ortak ve parçalanmış bir Kürt coğrafyasının mahalli dinamiklerinden beslenen bu örgütleri PKK'ye indirgeyebilmek de mümkün değil. Ankara, Bağdat, Şam ve Tahran'ın bu sınırlarla belirlenen, ama varlığını sınıraşırılığında bulan Kürt olgusunu kabul etmeleri, bu "ikili yapı"nın bölge barışının temelini oluşturmasını sağlayabilir; tarihin miras bıraktığı bu iki-kimlikliğin şiddetle ortadan kaldırılmaya çalışılması ise, geçmişte olduğu gibi gelecekte de şiddet dışında başka bir sonuç üretemez.

Bu ikili yapı HDP ve PKK açısından da geçerli: PKK, bir iç disipline, karar organlarına ve belli kaynaklara sahip olan askeri-siyasi bir örgüt; HDP legal sahada

yer alan, değişik sınıflardan, nesillerden ve katmanlardan, kadın ve erkeklerden oluşan, Kürtlük temelinde birleşen, ama birbirlerinden çok değişik niteliklere sahip beklentilere cevap vermek zorunda olan bir yapı. Tarihsel konumu nedeniyle PKK, Türkiye Kürt hareketinin referans aktörü, HDP ise, aynı hareketin temsil gücüne sahip aktörü olarak sahnede yer almaktadırlar. Bu iki aktör, aynı davanın yarattığı aktörler; ama PKK'nin HDP'ye, HDP'nin PKK'ye indirgenebileceğini düşünmek siyaset sosyolojisinden bihaber olmak anlamına gelir.

Öcalan-PKK ilişkileri de bu çerçeveden yola çıkılarak okunabilir. Tarihsel kişiliği ve sembolik konumuyla Öcalan, Kürt hareketinin kırmızı çizgilerini yeşile döndürebilme potansiyeline sahip olan son merci, ama bunu zindan ve tecrit koşullarında, sahanın dinamiklerini hesaba katmadan ve özellikle de Erdoğan rejimine bir taviz olarak yapabilmesi mümkün değil.

Avukatlarıyla yaptığı son görüşmede, Öcalan, Türkiye'de Kürt meselesinin barışçıl çözümü için hem umut hem de birçok tehdit olduğunu söylüyor. Siz özellikle Kürt meselesinin çözümü bağlamında nasıl bir gelecek ön görüyorsunuz?

Orta Doğu'da 24 saat sonrasını öngörebilmek bile mümkün değil. Bununla birlikte, 1980'lerle karşılaştığımızda, Kürt toplumunun ayakta kalabildiğini ve Kürt hareketinin büyük tecrübeler kazandığını, bir "empowerment" sürecinden geçtiğini söyleyebiliriz. Büyük bir felaket olmazsa, 2020'lerin en önemli hedefleri Irak ve Suriye'deki Kürt yapılanmalarının korunması ve güçlendirilmesi, mümkün olursa SDG'nin kontrolündeki bölgenin, geleceğin demokratik Suriye'sinin kurulmasını mümkün kılacak bir yapıya dönüştürülmesi, Türkiye'deki mevcut direniş sahalarının pekiştirilmesi ve İran'da gözlenen pasif/kültürel direniş potansiyelinin korunması olacak.